

به نام خداوند جان و خرد

معلم چند پایه

« چالش ها و فرصت ها »

رضا عباس آبادی

نیما اورنگی

سرشناسه: عباس آبادی / رضا
عنوان و نام پدیدآوران: معلم چند پایه «چالش ها و فرصت ها»
رضا عباس آبادی / نیما اورنگی
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۸۱۲۱-۳۷-۶
۲ مشخصات نشر: تهران- البرز فرجاد ۱۴۰
مشخصات ظاهری: رقعی ۶۴
موضوع:
شناسه افزوده: اورنگی / نیما
رده بندی کنگره: LB۱۰۲۹
رده بندی دیویی: ۳۷۱/۳۵
شماره کتابشناسی ملی: ۹۵۵۷۴۹۰

عنوان: معلم چند پایه «چالش ها و فرصت ها»
نویسندگان: رضا عباس آبادی / نیما اورنگی
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۸۱۲۱-۳۷-۶
مشخصات نشر: تهران - البرز فرجاد ۱۴۰۳
مشخصات ظاهری: رقعی ۶۴
نوبت چاپ: اول ۱۴۰۳
چاپخانه / صحافی: نگین
تیراژ: ده
قیمت: ۱۱۰۰۰۰ تومان

کلیه حقوق مادی و معنوی کتاب
متعلق به نویسنده بوده است.

آدرس:

تهران - ضلع شمال غربی پل سیدخندان - اول خیابان شقایق - بن بست اول - پلاک ۲ - واحد ۱۲

ایمیل: alborz22.887501@yahoo.com

تلفن: ۲۲۸۸۷۵۰۱ - ۲۲۸۶۰۲۶۰

اینستاگرام: [Chapeketab22860260](https://www.instagram.com/Chapeketab22860260)

فهرست

فصل اول: کلیات.....	۱
تعریف کلاس چند پایه.....	۱
تاریخچه کلاس‌های چند پایه در جهان.....	۲
تاریخچه کلاس‌های چند پایه در ایران.....	۳
ویژگی‌های کلاس‌های چند پایه.....	۵
نقش معلم در کلاس چند پایه.....	۶
فصل دوم: چالش‌ها.....	۱۰
مدیریتی.....	۱۰
آموزشی.....	۱۳
ارزشیابی.....	۱۴
اجتماعی - عاطفی.....	۱۵
فصل سوم: فرصت‌ها.....	۱۹
مزایای کلاس‌های چند پایه.....	۱۹
یادگیری مشارکتی.....	۲۲
مزایای یادگیری مشارکتی.....	۲۲
نکاتی برای اجرای موفق یادگیری مشارکتی.....	۲۴
عوامل مؤثر بر رشد فردی در کلاس چند پایه.....	۲۵
فصل چهارم: راهکارهای عملی.....	۲۷
مدیریت کلاسی در کلاس چند پایه.....	۲۷
نکاتی برای چیدمان مناسب کلاس.....	۳۰
نکاتی برای ایجاد فضایی امن و صمیمی.....	۳۱
ارائه فرصت‌های یادگیری فردی به دانش‌آموزان.....	۳۱

۳۲.....	استفاده از روش‌های تدریس متنوع.....
۳۶.....	نکاتی برای ارزشیابی مستمر.....
۳۸.....	نکاتی برای برنامه‌ریزی روزانه.....
۴۳.....	ارزشیابی: گامی فراتر از سنجش.....
۴۴.....	استفاده از منابع آموزشی: گنجینه‌ای در دستان شما.....
۴۶.....	همکاری با والدین و جامعه.....
۴۹.....	فصل پنجم: تجارب موفق.....
۵۵.....	منابع.....

مقدمه

کلاس‌های چند پایه به کلاس‌هایی گفته می‌شود که در آن یک معلم به دانش‌آموزان دو یا چند پایه تحصیلی در یک کلاس درس آموزش می‌دهد. این کلاس‌ها در مناطق عشایری کوچ رو، روستایی و کم‌جمعیت که تعداد دانش‌آموزان کم است، رایج هستند، در خصوص اهمیت کلاس‌های چند پایه می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

* دسترسی به آموزش

در بسیاری از مناطق روستایی و کم‌جمعیت، اگر کلاس‌های چند پایه وجود نداشت، دانش‌آموزان به آموزش دسترسی نداشتند.

* کیفیت آموزش

مطالعات نشان داده است که کیفیت آموزش در کلاس‌های چند پایه می‌تواند به اندازه کلاس‌های تک پایه خوب باشد.

* مهارت‌های اجتماعی

دانش‌آموزان در کلاس‌های چند پایه یاد می‌گیرند که با افراد با سنین و سطوح مختلف تعامل داشته باشند.

* خلاقیت

معلمان کلاس‌های چند پایه مجبورند خلاق باشند و از روش‌های تدریس متنوعی استفاده کنند. همچنین حضور دانش‌آموزان با مهارت‌های متنوع در کنار یکدیگر، منجر به رشد خلاقیت در آن‌ها می‌شود.

در این کتاب، تلاش شده است تا با زبانی ساده و قابل فهم، به مفاهیم کلیدی در حوزه تدریس کلاس های چند پایه و چالش ها و فرصت های این روش آموزشی پرداخته شود و با بیان مثال های ملموس، مطالعات موردی و تجربیات موفق درک عمیق تر این مفاهیم را برای خوانندگان فراهم کند.

به طور کلی در این باره مهم ترین چالش های این حوزه عبارتند از :

* مدیریت زمان

معلمان کلاس های چند پایه باید زمان خود را بین دانش آموزان با سطوح مختلف تقسیم کنند. این مهم نیازمند این است که ساعات آموزشی که برای کلاس های تک پایه نیز کم و نا مطلوب است، به تعداد پایه های بیشتری تقسیم شود!

* برنامه ریزی درسی

این کلاس ها به برنامه های درسی متناسب با نیازهای دانش آموزان با سطوح مختلف نیاز دارند. طبیعتاً معلم باید وقت بیشتر برای طراحی آموزشی بگذارد!

* ابزار کمک آموزشی

معلمان کلاس های چند پایه باید از ابزارهای مختلف آموزشی برای بسط و توسعه مفاهیم تحصیلی دانش آموزان با پایه های مختلف استفاده کنند. ابزار هایی که با وجود محرومیت های منطقه ای، تهیهی آن ها دشوارتر می گردد!

با وجود چالش هایی که وجود دارد، کلاس های چند پایه می توانند فرصت های آموزشی ارزشمندی برای دانش آموزان در مناطق روستایی و کم جمعیت فراهم کنند که در فصول مختلف کتاب به آن ها اشاره شده است. کتاب حاضر دارای پنج بخش می باشد:

در بخش اول کلیات کتاب شامل تعاریف، تاریخچه، مزایا و معایب کلاس های چند پایه مطرح می گردد.

چالش های مدیریتی، آموزشی و... این نوع کلاس ها در بخش دوم اشاره می گردد. در بخش سوم این کتاب، در باره فرصت هایی که آموزش به شیوه چند پایه به ما می دهد، صحبت می شود.

راهکارهای عملی برای تدریس در کلاس های چند پایه در حوزه مدیریت کلاسی و برنامه ریزی درسی و همچنین ارزشیابی دانش آموزان و استفاده از منابع آموزشی متناسب با نیاز های آن ها، موضوع بحث بخش چهارم می باشد و در بخش پایانی برای شناخت و درک بهتر نتایج راهکارهای استفاده شده در این کلاس ها، به تجارب معلمان که با موفقیت همراه بوده است، اشاره شده است. امید است مطالعه این کتاب به درک بهتری درمورد کلاس های چند پایه بی انجامد.

در پایان ذکر این نکته ضروری است که به سبب گستردگی مفاهیم این حوزه، کتاب حاضر مبراً از احتمال خطا و اشتباه نیست.

لذا از خوانندگان محترم به ویژه معلمان، اساتید و دانشجو معلمان انتظار می رود در صورت تمایل، مولفین را از نظرات و پیشنهادات خود، بی بهره نگذارند. شما می توانید از طریق هر یک از نشانی های اینترنتی زیر، با مولفین به طور مستقیم ارتباط داشته باشید.

Abasabadireza058@gmail.com

7nimor@gmail.com

زمستان ۱۴۰۲

فصل اول

کلیات

تعریف کلاس چند پایه

«چند» به معنای متعدد یا بیشتر از یک است. واژه «پایه» به معنای سطح است؛ بنابراین چند پایه به معنای پایه های متعدد و کلاس چندپایه به کلاسی گفته می شود که در آن یک معلم به دانش آموزان دو یا چند پایه تحصیلی در یک کلاس درس آموزش می دهد. برخی معلمان دو پایه، برخی سه یا چهار و بعضاً در سخت ترین حالت ممکن امکان دارد معلمی هر شش پایه را تدریس کند. این کلاس ها در مناطق روستایی و کم جمعیت که تعداد دانش آموزان کم است، رایج هستند.

علاوه بر تعریف جامع فوق، تعاریف مختلفی از کلاس های چند پایه ارائه شده است :

طبق تعریف یونسکو: کلاس چند پایه کلاسی است که در آن یک معلم به طور همزمان به بیش از یک پایه تحصیلی در یک کلاس درس آموزش می دهد .

وزارت آموزش و پرورش ایران: کلاس چند پایه کلاسی است که در آن یک یا دو معلم به دانش آموزان دو یا چند پایه تحصیلی در یک کلاس درس آموزش می دهد .

مرتضوی زاده :کلاس چند پایه کلاسی است که در آن یک معلم به دانش آموزان دو یا چند پایه تحصیلی در یک کلاس درس و با استفاده از برنامه ریزی درسی و روش های تدریس مناسب، آموزش می دهد.

با توجه به این تعاریف، کلاس های چند پایه فرصتی است برای تدریس و آموزش همزمان به دانش آموزان در چند پایه ی تحصیلی که به علت شرایط خاص جغرافیایی، کمبود امکانات و جمعیت، نبود معلم کافی و... به اجبار در یک کلاس درس تحصیل می کنند.

تاریخچه کلاس های چند پایه در ایران و جهان

تاریخچه کلاس های چند پایه در جهان :

اولین مدارس چند پایه در اروپا و آمریکا در قرن هجدهم میلادی به دلایلی نظیر پراکندگی جمعیت، کمبود منابع و فقدان معلمان تأسیس شدند. اواخر قرن نوزدهم و اوایل قرن بیستم با افزایش جمعیت و گسترش شهرنشینی، تأسیس مدارس بزرگتر و تمرکز بر آموزش تخصصی تعداد مدارس چند پایه در جهان رو به کاهش گذاشت. اواسط قرن بیستم به دلایلی نظیر جنگ جهانی دوم و کمبود منابع، تعداد مدارس چند پایه در برخی از کشورهای جهان دوباره افزایش یافت. از جمله دلایل آن می توان به این موارد اشاره کرد : تخریب مدارس، کمبود معلمان، نیاز به آموزش در مناطق روستایی .

اواخر قرن بیستم و اوایل قرن بیست و یکم با افزایش توجه به عدالت آموزشی و نیاز به آموزش در مناطق روستایی و کم جمعیت، تأکید بر آموزش برای همه، توجه به تنوع و تفاوت های فردی و اثبات مزایای آموزش چند پایه مجدداً شاهد افزایش تعداد مدارس چند پایه در جهان هستیم. در این بین کشور هایی وجود دارند که نسبت به بقیه ملل در امر آموزش چندپایه پیشرو هستند؛ از جمله این کشور ها می توان به موارد زیر اشاره کرد:

* فنلاند: با وجود جمعیت کم به دلیل پراکندگی جمعیت، کیفیت بالای آموزش و حمایت دولت دارای تعداد قابل توجهی مدارس چندپایه است.

* کانادا: از جمله کشورهایی است که منابع قابل توجهی را به آموزش در کلاس های چند پایه اختصاص داده است. از جمله مشوق های این کشور می توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱- مناطق وسیع و کم جمعیت

۲- تعهد به عدالت آموزشی

۳- نوآوری در روش های تدریس

* استرالیا: از جمله کشورهایی که به نسبت ۴۰ درصد مدارس، در مرزهای شمالی خود دارای مدارس چند پایه است و در زمینه آموزش چندپایه به جهت پراکندگی جمعیت بومی، تنوع فرهنگی و اجرای برنامه‌های آموزشی انعطاف‌پذیر تجارب ارزشمندی دارد.

این کلاسها در کشورهای توسعه یافته ای مانند سوئد ۳۵ درصد، ولز انگلستان ۳۰ درصد و فرانسه ۲۲ درصد نیز وجود دارد؛ با این فرق که عملکرد آنها بسیار خوب است. اگرچه بسیاری از کشورهای در حال توسعه این نوع کلاس ها و مدارس را دارند ولی فاقد مواد آموزشی، معلمان آموزش دیده، نظارت و کتب درسی مخصوص هستند و برای اداره دانش آموزان از سنین و سطوح مختلف آموزشی آمادگی کافی را ندارند.

تاریخچه کلاس‌های چند پایه در ایران :

کلاسهای چند پایه قدمتی به طول آغاز تعلیم و تربیت در مکتب خانه ها دارند که در آن دانش آموزان از ۶ سالگی تا ۵۰ سالگی و از هر سطح زیر نظر یک فرد آموزش و تعلیم می دیدند. گروهی در حال فراگرفتن قرآن بودند، گروهی در حال آموختن گلستان سعدی و... اولین مدارس چند پایه سنتی^۱ در ایران در اواخر دوره قاجار و در مناطق روستایی به دلیل پراکندگی جمعیت، کمبود منابع و فقدان معلمان تأسیس شدند. در اوایل دوره پهلوی با تأسیس وزارت آموزش و پرورش، گسترش نظام آموزشی، تربیت معلمان و تأسیس مدارس در مناطق روستایی تعداد مدارس چند پایه سنتی در ایران افزایش یافت.

گسترش شهرنشینی و افزایش جمعیت، مهاجرت از روستا به شهر، افزایش تعداد معلمان، تمرکز بر آموزش در مناطق شهری بین دهه‌های ۱۳۴۰ و ۱۳۵۰، تعداد مدارس چند پایه سنتی در ایران را کاهش داد. ظهور کلاس های چندپایه در آموزش و پرورش

^۱ - مراد از آموزش و پرورش چند پایه سنتی، همان مکتب خانه های قدیم می باشد.

رسمی^۲ و کلاسیک^۳ بعد از تصویب قانون اساسی فرهنگ و توسعه آموزش ابتدایی به روستاها آغاز گردید و با ادامه این روند کلاسهای ۶ پایه تشکیل یافت و این وضع تا سال ۱۳۴۵ رواج داشت و از مهرماه ۱۳۴۵ سیستم آموزش ابتدایی جدید ۵ ساله به مورد اجرا گذاشته شد و از آن زمان تاکنون آموزش ابتدایی تغییرات کلی به خود ندیده است. هر چند با تغییر این نظام آموزشی به همان شیوه ۶ ساله در سال تحصیلی ۹۲- ۱۳۹۱ منجر به تحولی در کمیت دوره‌ی ابتدایی شد اما تغییری در کیفیت آموزشی به ویژه در کلاس های چندپایه و محتوای آن ها حاصل نشد.

در دهه ۱۳۶۰ به دلیل جنگ ایران و عراق، کمبود منابع، تخریب مدارس، کمبود معلمان و نیاز به آموزش در مناطق روستایی تعداد مدارس چند پایه در ایران دوباره افزایش یافت. در دهه ۱۳۷۰ تاکنون با توجه به سیاست‌های عدالت آموزشی، نیاز به آموزش در مناطق روستایی و کم‌جمعیت، تأکید بر آموزش برای همه، توجه به مناطق محروم و تلاش برای ارتقای کیفیت آموزش تعداد مدارس چندپایه در ایران نسبتاً ثابت مانده است. بر پایه آمارهای نظام آموزش و پرورش ایران، در حدود یک میلیون دانش آموز در کلاس های درس چندپایه مشغول به تحصیل هستند؛ که در حدود ۴۸۰۰۰ کلاس چند پایه را شامل می شود که این مقدار ۱۶ درصد از کل کلاس های ابتدایی کشور را تشکیل می دهد. بیشترین آمار کلاسهای چندپایه به استان سیستان و بلوچستان با ۳۸۹۹ کلاس درس اختصاص دارد. طبق آماري در سال ۱۳۸۷ در استان لرستان نیز ۲۵۰۰ کلاس چند پایه وجود داشت که ۳۰ تا ۴۰ هزار دانش آموز به تحصیل پرداختند. طبق آمار وزارت آموزش و پرورش در مهرماه ۸۳ میزان ۸۰۴۹ درصد از کلاس های درس مقطع ابتدایی در شهرها و ۵۰/۲ درصد از کلاسهای درس در روستاها دایر بودند که از این تعداد ۳۱/۹ درصد از کلاسهای درس چندپایه بودند. جالب توجه اینکه

^۲ - منظور از آموزش و پرورش چند پایه به شیوه رسمی، نوع کنونی آن که از حالت مکتب خانه ای خارج شده است، می باشد.

^۳ - کلاسیک بودن کلاس های چند پایه، به معنای سنتی بودن آن نیست؛ بلکه به ماهیت تکراری بودن روش های تدریس، محتوای آموزشی، کتب و... اشاره دارد. یا به عبارت دیگر این عوامل دخیل در کیفیت آموزشی، سال هاست که به تغییر نیاز دارند اما متأسفانه هنوز به روز و هم گام با پیشرفت آموزش نشده اند.

کلاسهای چندپایه فقط در روستاها دایر نیستند؛ بلکه در پایتخت نیز تعداد این قبیل کلاس ها چشمگیر است در شهر تهران بیش از ۳۵ کلاس چندپایه و در شهرستانهای استان تهران ۳۷۵ کلاس چند پایه وجود دارد.

ویژگی های کلاس های چند پایه

❖ تنوع سنی و تحصیلی دانش آموزان

در این کلاس ها، دانش آموزان با سنین و سطوح تحصیلی مختلف در کنار یکدیگر آموزش می بینند؛ یادگیری مشارکتی و تعامل گروهی آن ها رشد پیدا می کند.^۴

❖ تعداد کم دانش آموزان

به طور معمول، تعداد دانش آموزان در کلاس های چند پایه کمتر از ۲۰ نفر است. این مورد غالباً خوب تلقی می شود البته به شرطی که تعداد پایه ها کم باشد.

❖ کمبود امکانات و منابع آموزشی

در بسیاری از موارد، کلاس های چند پایه با کمبود امکانات و منابع آموزشی روبرو هستند که یکی از بزرگترین چالش های آموزش چندپایه است؛ مشخصاً در مقطع ابتدایی، دانش آموزان دست ورز به علت نبود وسایل کمک آموزشی، در اغلب موارد، مفاهیم را به خوبی نمی آموزند. به همین دلیل محکوم به تلاش نکردن هستند و یا برچسب تنبل، کودن و... به آن ها زده می شود.

^۴ - شایان ذکر است به رغم فواید اشاره شده، این تنوع سنی چالش های زیادی را هم برای آموزش و هم معلم ایجاد می کند.

^۵ - در یک تقسیم بندی، دانش آموزان بر اساس سبک یادگیری به سه گروه کلامی، تصویری و دست ورز تقسیم می شوند. سبک تصویری و دست ورز به وسایل کمک آموزشی وابسته هستند.

❖ نقش محوری معلم

معلم در کلاس‌های چند پایه نقشی محوری در هدایت و پرورش دانش‌آموزان ایفا می‌کند. این مورد دست معلم را برای انتخاب روش تدریس‌های فعال^۶ که نقش دانش‌آموزان در آن پررنگ‌تر است را بسته نگه می‌دارد.

نقش معلم در کلاس چند پایه

معلم در کلاس چند پایه نقشی محوری و چندبعدی دارد. برخی از مهم‌ترین وظایف و نقش‌های معلم در این کلاس‌ها عبارتند از :

• تدریس

مهم‌ترین وظیفه معلم « به عنوان تسهیل‌گر یادگیری» در کلاس چند پایه، تدریس محتوای آموزشی به دانش‌آموزان همه پایه‌ها است. معلم باید از روش‌های تدریس مناسب و کارآمد برای جذب توجه و تعامل دانش‌آموزان در سطوح مختلف تحصیلی استفاده کند. شناخت روش تدریس‌های به روز و متنوع دنیا از طریق مطالعه کتب، پژوهش و یا فضای مجازی می‌تواند نگرش معلم را برای انتخاب روش تدریس مناسب بسط و گسترش دهد.

• مدیریت کلاس

معلم مسئول حفظ نظم و انضباط و ایجاد فضای آموزشی مناسب در کلاس است. مدیریت کلاس چند پایه به دلیل تنوع سنی و تحصیلی دانش‌آموزان دشوارتر است و نیاز به مهارت‌های خاص دارد. یکی از راه‌های مدیریت بهتر کلاس درس، استفاده از

^۶ - انواع روش تدریس فعال :

۱. ایفای نقش (Role playing)

۲. بحث گروهی

۳. آموزش به همکلاسی (peer teaching)

۴. پروژه

دانش آموزان مسئولیت پذیر است؛ که عموماً در پایه های بالاتر درس می خوانند و حس رهبری آن ها را بقیه ی دانش آموزان نیز می پذیرند.

• ارزشیابی تحصیلی

معلم مسئول ارزشیابی پیشرفت تحصیلی دانش آموزان در همه پایه ها است. ارزشیابی در کلاس چند پایه باید به صورت پیوسته و با استفاده از ابزارها و روش های مناسب انجام شود. در آموزش و پرورش ایران دو نوع ارزشیابی سنتی^۷ و ارزشیابی مدرن^۸ وجود دارد. نوع جدید آن در آموزش ابتدایی تحت عنوان سیستم ارزشیابی توصیفی، مرحله مطالعاتی و آزمایشی خود را در سال های ۱۳۸۱ تا ۱۳۸۶ طی کرد و از سال تحصیلی ۸۸ - ۸۷ وارد مرحله اجرای همگانی شد. اکنون حدود ۱۴ سال است که این ارزشیابی در دوره ابتدایی در حال انجام است. در این نوع از ارزیابی تحصیلی - تربیتی، معلم با مشارکت فعال دانش آموزان و اولیای آن ها، با به کارگیری ابزارهایی، در زمینه تلاش ها، پیشرفت ها و موفقیت های دانش آموزان اطلاعاتی جمع آوری می کند و با طبقه بندی، تحلیل و تفسیر آن ها، به دانش آموزان کمک می کند تا یادگیری بهتری داشته باشند. از جمله ابزار معلمان در جمع آوری اطلاعات، پوشه کار، فعالیت ها و گزارشات، تکالیف و پروژه ها، کاربرگ ها و ... می باشد.

• راهنمایی و مشاوره

معلم در کلاس چند پایه نقش راهنما و مشاور دانش آموزان را نیز بر عهده دارد. معلم باید به دانش آموزان در انتخاب رشته تحصیلی، حل مشکلات درسی و شخصی و انتخاب مسیر شغلی مناسب کمک کند. (شعبانی، ۱۳۹۸) او در جایگاه یک معلم - مشاور می تواند با انجام پژوهش های متنوع نظیر درس پژوهی، اقدام پژوهی، مطالعه موردی و ...

^۷ - منظور ارزشیابی کمی مبتنی بر نمره دهی است.

^۸ - مراد ارزشیابی کیفی یا همان توصیفی مبتنی بر ارائه بازخورد کلامی، نوشتاری و ... با به کارگیری ابزارهایی مانند پوشه کار است.

در تشخیص تعارضات و مشکلات روحی - روانی، تاثیر آن ها بر آموزش و حل و فصل کردن آن ها تصمیم درست را اتخاذ نماید.

• ارتباط با والدین

معلم باید ارتباط مؤثر با والدین دانش آموزان در همه پایه ها برقرار کند. این ارتباط به منظور اطلاع رسانی به والدین از پیشرفت تحصیلی دانش آموزان، جلب همکاری آنها در امور آموزشی و حل مشکلات احتمالی انجام می شود. (رضایی، ۱۴۰۰) بر اساس تجربه‌ی تدریس یکی از نویسندگان کتاب حاضر، در یکی از سال های تدریس اولیای دانش آموزان از نحوه‌ی تدریس معلم سال گذشته دانش آموزانشان راضی نبودند؛ در خلال اعتراضات آن ها یکی از اولیا گفت: «ما از معلم دانش آموزمان تدریس و آموزش نخواستیم؛ ای کاش ایشان فقط به ما احترام می گذاشت و هنگام مراجعه‌ی ما به مدرسه، یک سلام و احوالپرسی ساده با ما داشت!»

ولی دیگر دانش آموز گفت: «ما از معلم می خواستیم که روش تدریس بهتری را به کار ببرد و نسبت به کار خود متعهد باشد؛ اما معلم ما دانش آموزان را مورد شماتت قرار می داد که چرا اعتراض می کنید...؟! سؤال ما این است که آیا ما به عنوان ولی دانش آموزانمان، در آموزش و پرورش حقی برای بیان اعتراض خود نسبت به عملکرد، نحوه‌ی تدریس و تعهد کاری او(معلم) نداریم!...»

پر واضح است که نبود ارتباط درست با والدین و عدم تعهد کاری معلم، چالش های بیشتری را برای آموزش، یادگیرنده و یاد دهنده در مثال بالا به وجود آورده است. با برقراری یک ارتباط درست (حتی در حد یک سلام و احوالپرسی ساده^۹) می توان شناخت بهتری از وضعیت خود (معلم) و دانش آموزان بدست آورد و در بستر این

^۹ - این تجربه نشان می دهد که توقعات اولیای دانش آموزان مدارس چندپایه که عموماً در روستاها، عشایر کوچ رو و حاشیه‌ی شهر ها درس می خوانند، پایین، معقول و منطقی است. این امر به ما به عنوان معلمان کلاس های چندپایه کمک می کند تا به راحتی با اولیای دانش آموزانمان ارتباطات ساده برقرار کنیم و به رشد آن ها کمک کنیم.

رابطه‌ی گرم، چالش‌های مدارس چندپایه را در وهله‌ی اول بیشتر نکرد و در ادامه به رشد و پیشرفت فضای آموزشی حاکم بر مدرسه، کمک شایانی نمود.

• همکاری با سایر معلمان

معلم کلاس چندپایه می‌تواند با سایر معلمان مدرسه و منطقه همکاری کند و از تجربیات آنها استفاده کند. این همکاری به ارتقای کیفیت آموزش در کلاس چند پایه کمک می‌کند. این فرصت عموماً در کلاس‌های «ضمن خدمت» برای معلمان فراهم می‌گردد. البته صرفاً برای معلمان چندپایه که در مدارس عشایری یا دور افتاده و محروم تدریس کرده و بیتوته نمی‌کنند، فرصت ارتباط بیشتری با معلمان با تجربه حتی خارج از وقت اداری، فراهم می‌گردد. بر اساس تجربه نویسنده، این مهم تأثیر بسزایی در گسترش نگرش و دانش معلم دارد. به نظر می‌رسد ارتباط با معلم با سابقه که دوستانه اطلاعات و تجربیات خودش را در اختیار شما می‌گذارد، بالاترین اعتبار و ارزش را در به کارگیری سبک‌ها و روش‌های تدریس دارد.

^{۱۰} - معلمان عشایری به علت فاصله‌ی دور مدارس تا سطح جاده‌های مواصلاتی شهرها، مجبورند که در محل زندگی دانش‌آموزان و بعضاً در خانه‌های آن‌ها و یا در مدرسه، زندگی کنند؛ به این حالت «بیتوته کردن» می‌گویند.

فصل دوم

چالش ها

مدیریتی

چالش مدیریتی متعددی برای کلاس‌های چند پایه وجود دارد که برخی از آنها عبارتند از:

• مدیریت زمان

مدیریت زمان توسط معلم به معنی مسلط بودن و کنترل زمان کار در کلاس است نه اینکه، زمان معلم را تحت کنترل خود درآورد. مهم‌ترین معضل کلاس‌های چند پایه، کمبود زمان برای تدریس به همه پایه‌ها است. معلمان این کلاس‌ها باید در هر ساعت آموزشی، محتوای آموزشی چند پایه را به دانش‌آموزان آموزش دهند. این امر کیفیت آموزش را به خطر می‌اندازد؛ برای حل این مشکل و استفاده بهینه از زمان در کلاسهای چندپایه، معمولاً یک کلاس به عنوان محور مطرح می‌باشد و معلم در آن ساعت برای آن کلاس تدریس ارائه می‌دهد، وقت بیشتری در آن ساعت صرف می‌کند و مابقی پایه‌ها برنامه عملی یا تمرین خود را انجام می‌دهند.

بخشی از مدیریت زمان از طریق تفویض اختیار امکان پذیر است. در کلاسهای چندپایه معلم می‌تواند بخشی از وظایف خود را به یکی از معلم یاران هر پایه تفویض نموده و پس از انجام کار، مسئولیتهای تفویض شده را ارزیابی، نظارت و بررسی نموده و معلم یاران را نسبت به کاستی‌های احتمالی راهنمایی نماید. بدین ترتیب ضمن استفاده از، وقت نسبت به کنترل کلاس و مدیریت کلاس تلاش نموده است. معلم با انتخاب کمک آموزگار یا معلم یار، می‌تواند از نیروی برخی از دانش‌آموزان در جریان آموزش یاری بگیرد تا بتواند وقت آزاد خود را بیشتر صرف تدریس فعال به کلاسهای محور بنماید.

واگذاری مسئولیت به این افراد باید کاملاً دقیق و حساب شده صورت گیرد و حتماً تحت نظارت معلم با یکدیگر همکاری کنند.

• فشار کاری زیاد

معلمان کلاس‌های چند پایه بار مسئولیت زیادی دارند. آنها باید برنامه‌ریزی درسی، تدریس، ارزشیابی و مدیریت کلاس و مدرسه را به تنهایی انجام دهند؛ وظایفشان زیاد و نقش‌هایشان متعدد است. از جمله نقش‌هایی که معلمان چندپایه بدون دریافت حقوق اضافه باید آن‌ها را بپذیرند: معاونت فرهنگی، مربی ورزشی، پیش‌نماز مدرسه، مربی بهداشت و سلامت، مشاور و راهنما، معاونت آموزشی و حتی خدمتکاری و سرایداری! بر این اساس بیراهه نیست اگر چنین قضاوت شود که در کلاس‌های چندپایه نسبت به کلاس‌های معمولی موقعیت‌های آموزشی پیچیده‌تر است؛ زیرا حجم کار برای معلمان در کلاس‌های چندپایه در مقایسه با معلمان کلاس‌های تک‌پایه بیشتر است (میولادزی^{۱۱}، ۲۰۱۶). علاوه بر موارد فوق، تعداد معلمان در مدارس با کلاس‌های چندپایه کم است؛ این امر فشار کاری زیادی به آنها تحمیل می‌کند و ممکن است به خستگی، بی‌میلی و فرسودگی شغلی آنها منجر شود.

• مدیریت امکانات و تجهیزات

مدارس چند پایه در مناطق روستایی معمولاً از امکانات و تجهیزات آموزشی کافی محروم هستند. این امر کیفیت آموزش را به خطر می‌اندازد و محدودیت‌هایی برای معلمان در انتخاب روش‌های تدریس ایجاد می‌کند.

• ترک تحصیل

احتمال ترک تحصیل در دانش‌آموزان روستایی به دلیل مشکلات آموزش کمبود امکانات بیشتر است. کلاس‌های چند پایه ممکن است این مشکل را تشدید کند.

• نگرش منفی

برخی از افراد نگرش منفی به کلاس‌های چند پایه دارند و آنها را مناسب آموزش دانش‌آموزان نمی‌دانند. این نگرش ممکن است باعث کاهش انگیزه دانش‌آموزان و معلمان شود. همچنین وابستگی دانش‌آموزان به معلم سال قبل نیز امکان دارد منجر به نگرش منفی نسبت به معلم در بین اولیای آن‌ها شود.

• مشکلات انضباطی

مدیریت کلاس با دانش‌آموزان در سطوح مختلف تحصیلی ممکن است به علت مختلط بودن کلاس و همچنین بافت فرهنگی منطقه دشوار باشد. معلمان کلاس‌های چند پایه ممکن است با مشکلات انضباطی بیشتری مواجه شوند.

• فقدان فرصت‌های تخصصی

معلمان کلاس‌های چند پایه فرصت کافی برای تخصصی شدن در یک رشته خاص ندارند. آنها باید در همه رشته‌ها تخصص داشته باشند تا بتوانند به دانش‌آموزان همه پایه‌ها آموزش دهند. دانشگاه فرهنگیان و آموزش ضمن خدمت می‌تواند این فرصت را برای معلمان کلاس‌های چندپایه به وجود بیاورد.

سه بعد مدیریت کلاس

دانش آموزان

انجام تکالیف
خودکنترلی در رفتار
روابط میان فردی
مسئولیت‌ها

کلاس

شرایط محیطی (زیست)
شرایط فیزیکی
مواد آموزشی
فعالیت‌های کلاسی

آموزگار

مدیریت زمان
برنامه ریزی
کنترل کلاس
کنترل شرایط نا مطلوب

آموزشی

برخی از چالش‌های آموزشی که معلمان در کلاس‌های چند پایه با آن‌ها روبرو هستند عبارتند از :

• تنوع سنی و تحصیلی دانش‌آموزان

معلم باید محتوای آموزشی را برای دانش‌آموزان در سطوح مختلف تحصیلی ارائه کند . این کار نیاز به برنامه‌ریزی دقیق و استفاده از روش‌های تدریس مناسب دارد.

• عدم تمرکز دانش‌آموزان

تنوع سنی و تحصیلی دانش‌آموزان در کلاس چند پایه می‌تواند باعث عدم تمرکز آنها شود؛ به طوری که تجربه نشان داده است هیچ کدام از پایه‌ها در صورت حضور پایه‌های دیگر که با شلوغی و سروصدای آنها همراه باشد، توان تمرکز بر مطالبی که معلم درس می‌دهد ندارند.

• فقدان حمایت‌های آموزشی

معلمان کلاس‌های چند پایه معمولاً از حمایت‌های آموزشی کافی از سوی ادارات آموزش و پرورش محروم هستند. این معلمان به منابع آموزشی، راهنمایی و پشتیبانی تخصصی نیاز دارند.

• انزوا

معلمان کلاس‌های چند پایه معمولاً در مناطق روستایی و دورافتاده کار می‌کنند و از ارتباط با سایر معلمان و کارشناسان محروم هستند. این انزوا می‌تواند باعث احساس تنهایی و کاهش انگیزه در معلمان شود.

ارزشیابی

ارزشیابی تحصیلی یکی از ارکان مهم فرآیند یاددهی-یادگیری است که به منظور سنجش میزان پیشرفت تحصیلی دانش آموزان انجام می شود. در کلاس های چند پایه، به دلیل وجود دانش آموزان در پایه های تحصیلی مختلف، ارزشیابی با چالش های منحصر به فردی روبرو است.

برخی از مهم ترین چالش های ارزشیابی در کلاس چند پایه عبارتند از:

• کمبود وقت برای ارزشیابی

معلم در کلاس چند پایه وقت کافی برای ارزشیابی همه دانش آموزان را ندارد. معلم باید از روش های ارزشیابی سریع و کارآمد استفاده کند. (مرتضوی زاده، ۱۳۹۵)

• فقدان ابزارهای ارزشیابی مناسب

ابزارهای ارزشیابی موجود معمولاً برای استفاده در کلاس های تک پایه طراحی شده اند و برای ارزشیابی دانش آموزان در سطوح مختلف تحصیلی مناسب نیستند. معلم باید ابزارهای ارزشیابی را با توجه به نیازهای دانش آموزان خود طراحی و تهیه کند.

• مشکلات مربوط به نمره دهی و بازخورد

نمره دهی به دانش آموزان در کلاس چند پایه دشوار است. معلم باید با توجه به توانایی ها و نیازهای دانش آموزان در هر پایه تحصیلی نمره دهی کند.

اجتماعی - عاطفی

برخی از چالش های اجتماعی-عاطفی که معلمان و دانش آموزان کلاس های چند پایه با آن ها روبرو هستند عبارتند از:

• مدیریت توجه

در کلاس های چند پایه، معلم نمی تواند به تفاوت های فردی دانش آموزان در هر پایه توجه کافی داشته باشد (حداقل زمان کافی برای این کار را ندارد). این امر ممکن است باعث عقب ماندگی دانش آموزان ضعیف تر و عدم پیشرفت کافی دانش آموزان قوی تر شود. این موضوع می تواند باعث احساس نادیده گرفته شدن و کمبود اعتماد به نفس در دانش آموزان شود.

• تنوع سنی و تحصیلی دانش آموزان

وجود دانش آموزان با سن و توانایی های مختلف در یک کلاس می تواند باعث ایجاد اختلاف و درگیری شود. معلم باید برای ایجاد همبستگی و همکاری بین دانش آموزان تلاش کند.

• فقدان فرصت های اجتماعی

دانش آموزان در کلاس چند پایه فرصت کافی برای تعامل با همسالان خود را ندارند. این موضوع می تواند باعث ایجاد مشکلات اجتماعی و عاطفی در دانش آموزان شود.

• فشار روانی

معلمان کلاس های چند پایه معمولاً از فشار روانی زیادی رنج می برند. مسئولیت آموزش و مدیریت دانش آموزان در سطوح مختلف تحصیلی می تواند باعث ایجاد استرس و خستگی در معلمان شود.

علاوه بر موارد گفته شده مطابق پژوهشی صورت گرفته توسط معلمانی با عنوان واکاوی تجارب زیستهٔ معلمان تازه کار از چالش های تدریس در کلاس های چندپایه، پس از تحلیل داده ها، هفت مقوله و ۳۳ کد استخراج شد که چالش های معلمان تازه کار از تدریس در کلاس های چندپایه است. در جدول زیر مقوله ها و کدهای استخراج شده از پژوهش به طور خلاصه آورده شده است.

چالش های هفت گانه	
مقوله	کدها
۱. چالش های سازمانی و ساختاری	☒ کم اثربودن دوره های بدو خدمت
	☒ کم اثربودن درس برنامه ریزی درسی کلاس چندپایه
	☒ بی اطلاعی از قوانین و مقررات آموزشی
	☒ آگاهی نداشتن از سامانه های آموزش و پرورش
	☒ کم توجهی راهبران آموزشی به نیازهای آموزشی معلمان چندپایه
۲. چالش های مرتبط با دانش تخصصی	☒ تسلط نداشتن بر محتوای دروس
	☒ آگاه نبودن از چگونگی تقسیم کار کلاسی
	☒ آگاه نبودن از طرح درس ویژه کلاس های چندپایه
	☒ آگاه نبودن از ارزشیابی کیفی - توصیفی

☒ کمبود وسایل و امکانات آموزشی ☒ کمبود امکانات زندگی ☒ نامناسب بودن محیط کالبدی مدرسه ☒ آگاه نبودن از فرهنگ جامعه محلی	۳. چالش های فیزیکی و بافتی
☒ نافرمانی از معلم ☒ بی مسئولیتی ☒ تأخیر و غیبت زیاد ☒ سرپازدن از انجام تکلی ☒ ناسازگاری ☒ بی انگیزگی	۴. چالش های مرتبط با دانش آموزان
☒ ارتباط نداشتن والدین با معلم ☒ اهمیت ندادن والدین به توصیه های معلم ☒ نادیده گرفتن تلاش های معلم ☒ مقایسه کردن معلم با معلمان سال های گذشته ☒ زدن برجسب بی تجربگی و نابلدی در تدریس	۵. چالش های مرتبط با والدین
☒ حجم زیاد ساعت های تدریس روزانه ☒ ناتوانی در درگیرکردن پایه های خودآموز ☒ دغدغه افزایش سرعت تدریس	۶. چالش های مرتبط با کلاس داری معلم

✓ کمبود وقت ✓ ضعف در مدیریت کلاس درس	
✓ شوک روز اول ✓ ترس اولیه از مواجهه با دانش آموزان ✓ ترس اولیه از مواجهه با والدین ✓ احساس نگرانی از عقب ماندگی در برنامه زمانی تدریس	۷. چالش های مواجهه با موقعیت های غیرمنتظره

فصل سوم

فرصت ها

مزایای کلاس های چند پایه

مزایای متعددی برای کلاس های چند پایه وجود دارد که برخی از آنها عبارتند از:

• دسترسی به آموزش

مطابق اصل ۳۰ ام قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران که اشعار می دارد : «دولت موظف است وسایل آموزش و پرورش رایگان را برای همه ملت تا پایان دوره متوسطه فراهم سازد و وسایل تحصیلات عالی را تا سر حد خودکفائی کشور به طور رایگان گسترش دهد.» مهم ترین مزیت کلاس های چند پایه، فراهم کردن دسترسی به آموزش برای همه دانش آموزان در مناطق روستایی و کم جمعیت است. در بسیاری از این مناطق، اگر کلاس های چند پایه وجود نداشت، دانش آموزان به آموزش دسترسی نداشتند.

• ارتباط عاطفی قوی

در کلاس های چند پایه، فضای صمیمی و تعاملات نزدیک بین معلم و دانش آموزان و همچنین بین دانش آموزان با سطوح مختلف تحصیلی وجود دارد. این فضا، زمینه را برای ایجاد ارتباطات عاطفی قوی و حمایت عاطفی بین اعضای کلاس فراهم می کند. همچنین بسیاری از دانش آموزان با یکدیگر از یک قوم و خویش هستند و این فرصتی بزرگ برای تقویت ارتباطات عاطفی آن ها است.

• خلاقیت و نوآوری

معلمان این کلاس ها با اتکا به خلاقیت خود، از روش های تدریس متنوع و نوآورانه برای جلب توجه و تعامل دانش آموزان با سطوح مختلف استفاده می کنند. این امر به تقویت خلاقیت و نوآوری در دانش آموزان و معلمان کمک می کند.

• رشد اعتماد به نفس

در کلاس های چند پایه، دانش آموزان فرصت های بیشتری برای مشارکت در فعالیت های آموزشی و غیر آموزشی دارند. این امر به رشد اعتماد به نفس و احساس ارزشمندی در آنها کمک می کند.

• یادگیری عمیق تر

در این کلاس ها، معلمان به دلیل تعداد کم دانش آموزان، می توانند توجه بیشتری به هر دانش آموز داشته باشند و نیازهای فردی آنها را بهتر برآورده کنند. این امر به یادگیری عمیق تر و ماندگار تر در دانش آموزان کمک می کند.

• کاهش هزینه ها

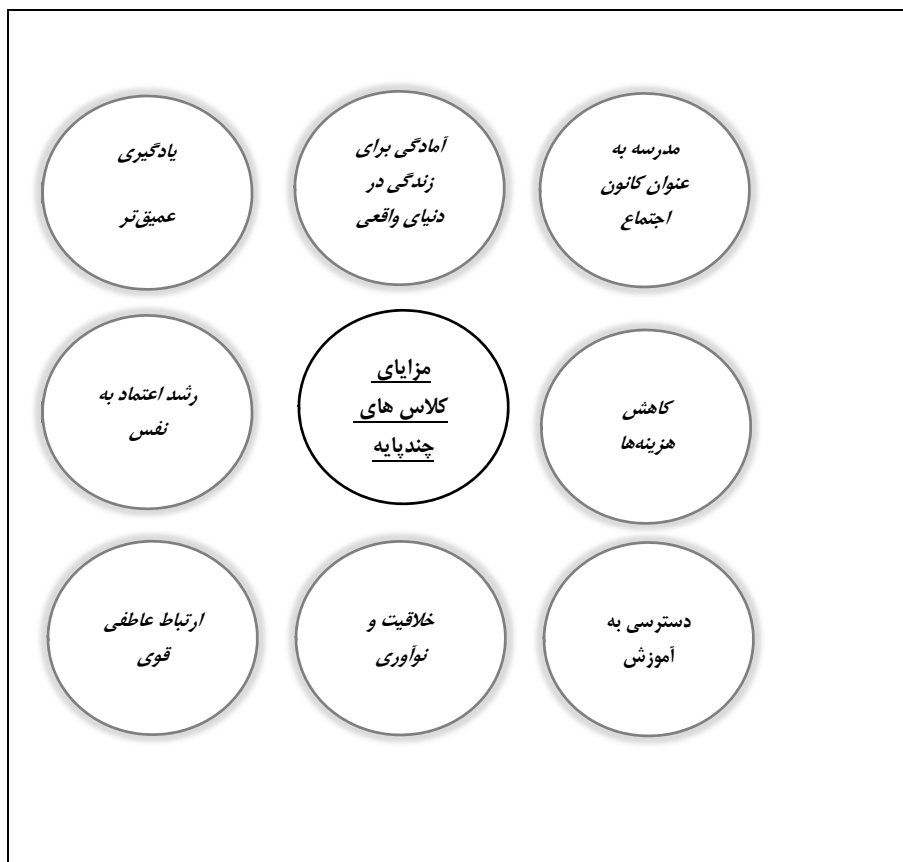
تأسیس و اداره کلاس های چند پایه مقرون به صرفه تر از تأسیس مدارس مجزا برای هر پایه تحصیلی است. این امر به کاهش هزینه های آموزش و پرورش در مناطق روستایی و کم جمعیت کمک می کند.

• مدرسه به عنوان کانون اجتماع

در بسیاری از مناطق روستایی، مدرسه تنها کانون اجتماع است. کلاس های چند پایه می توانند به تقویت این نقش مدرسه و ایجاد احساس تعلق به جامعه در دانش آموزان کمک کنند.

• آمادگی برای زندگی در دنیای واقعی

در دنیای واقعی، افراد با سنین و سطوح مختلف تعامل دارند. کلاس‌های چند پایه می‌توانند دانش‌آموزان را برای زندگی در چنین دنیایی آماده کنند.

یادگیری مشارکتی

در دنیای امروز، آموزش و پرورش به عنوان یکی از ارکان اصلی توسعه جوامع، با چالش‌های متعددی روبرو است. یکی از این چالش‌ها، ایجاد انگیزه و علاقه در دانش‌آموزان برای یادگیری است. روش‌های سنتی تدریس که در آن‌ها معلم به طور انحصاری به ارائه درس می‌پردازد، دیگر پاسخگوی نیازهای دانش‌آموزان نسل جدید نیست. یادگیری مشارکتی به عنوان یک رویکرد نوین در آموزش، راه حلی برای این چالش است. در این روش، دانش‌آموزان به جای اینکه به طور انفعالی به درس گوش دهند، در فعالیت‌های مختلفی مانند بحث و گفتگو، حل مسئله، انجام پروژه و ارائه گزارش با یکدیگر همکاری می‌کنند.

مزایای یادگیری مشارکتی

• افزایش مشارکت و انگیزه دانش‌آموزان

• تقویت مهارت‌های اجتماعی و عاطفی

• ارتقای یادگیری عمیق

• توسعه مهارت‌های تفکر انتقادی

اصول یادگیری مشارکتی

۱. همبستگی مثبت

دانش‌آموزان باید احساس کنند که به یکدیگر تعلق دارند و برای رسیدن به یک هدف مشترک با یکدیگر تلاش می‌کنند.

۲. مشارکت فردی

همه دانش‌آموزان باید در فعالیت‌های یادگیری مشارکتی مشارکت فعال داشته باشند.

۳. مسئولیت فردی

هر دانش آموز باید مسئولیت بخش خاصی از فعالیت یادگیری را بر عهده بگیرد.

۴. ارزیابی گروهی

ارزیابی باید بر اساس عملکرد گروه انجام شود، نه عملکرد فردی دانش آموزان.

انواع روش‌های یادگیری مشارکتی

• یادگیری همیاری

در این روش، دانش آموزان در گروه‌های کوچک با یکدیگر کار می‌کنند و به طور متقابل به یکدیگر آموزش می‌دهند.

• بحث و گفتگو

در این روش، دانش آموزان در مورد یک موضوع خاص با یکدیگر بحث و گفتگو می‌کنند و نظرات خود را به اشتراک می‌گذارند.

• حل مسئله

در این روش، دانش آموزان با یکدیگر برای حل یک مسئله خاص همکاری می‌کنند.

• انجام پروژه

در این روش، دانش آموزان با یکدیگر برای انجام یک پروژه خاص همکاری می‌کنند.

نکاتی برای اجرای موفق یادگیری مشارکتی

الف) انتخاب فعالیت مناسب

معلم باید فعالیت‌هایی را انتخاب کند که برای سطوح مختلف تحصیلی دانش‌آموزان مناسب باشد و به آنها فرصت مشارکت فعال در فرآیند یادگیری را بدهد .

ب) گروه بندی مناسب

معلم باید دانش‌آموزان را در گروه‌های کوچک با سطوح مختلف تحصیلی قرار دهد تا از تعامل و همکاری آنها با یکدیگر اطمینان حاصل کند .

پ) ارائه راهنمایی و پشتیبانی

معلم باید به دانش‌آموزان در حین انجام فعالیت‌های مشارکتی راهنمایی و پشتیبانی ارائه دهد تا به آنها در رسیدن به اهدافشان کمک کند .

ت) ارزیابی مشارکت دانش‌آموزان

معلم باید از روش‌های مختلف برای ارزیابی مشارکت دانش‌آموزان در فعالیت‌های مشارکتی استفاده کند و به آنها بازخورد مناسب ارائه دهد .

رشد فردی

رشد فردی فرآیندی همیشگی و پیچیده است که در آن فرد در ابعاد مختلف جسمی، عاطفی، اجتماعی و شناختی به طور مداوم در حال تغییر و تحول است. این فرآیند در کلاس چند پایه، که در آن دانش‌آموزان با سطوح مختلف تحصیلی و نیازهای یادگیری متفاوت در کنار یکدیگر آموزش می‌بینند، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

عوامل مؤثر بر رشد فردی در کلاس چند پایه

الف) معلم

معلم به عنوان راهنمای اصلی فرآیند یادگیری و رشد دانش آموزان، نقش کلیدی در ارتقای رشد فردی آنها دارد. معلم باید با ایجاد محیطی امن و حمایتی، به دانش آموزان کمک کند تا به توانایی‌های خود اعتماد کنند و به طور مستقل به یادگیری بپردازند.

ب) فعالیت‌های یادگیری

فعالیت‌های یادگیری باید به گونه‌ای طراحی شوند که به دانش آموزان فرصت کاوش، خلاقیت و حل مسئله را بدهند. همچنین، این فعالیت‌ها باید متناسب با سطوح مختلف تحصیلی و نیازهای یادگیری دانش آموزان باشند.

پ) تعاملات اجتماعی

تعاملات اجتماعی با همسالان و بزرگسالان فرصتی برای دانش آموزان فراهم می‌کند تا مهارت‌های اجتماعی و عاطفی خود را مانند همدلی، ارتباط مؤثر و حل تعارض را تقویت کنند.

ت) حمایت خانواده

حمایت خانواده از فرآیند یادگیری و رشد دانش آموزان از اهمیت بالایی برخوردار است. خانواده‌ها می‌توانند با تشویق فرزندان خود به یادگیری، فراهم کردن امکانات لازم برای مطالعه و شرکت در فعالیت‌های مختلف، به رشد فردی آنها کمک کنند.

رشد خلاقیت

خلاقیت یکی از مهم ترین مهارت هایی است که دانش آموزان در دنیای امروز به آن نیاز دارند. خلاقیت به دانش آموزان کمک می کند تا به طور مستقل فکر کنند، مسائل را حل کنند و ایده های جدیدی ارائه دهند.

کلاس های چند پایه فرصت های منحصر به فردی برای رشد خلاقیت دانش آموزان فراهم می کنند. در این کلاس ها، دانش آموزان با سطوح مختلف تحصیلی با یکدیگر کار می کنند و از یکدیگر یاد می گیرند. این امر به آنها کمک می کند تا دیدگاه های مختلف را در نظر بگیرند و به طور خلاقانه به مسائل نگاه کنند.

مهارت های اجتماعی

❖ رشد تعاملات اجتماعی

در کلاس های چند پایه، دانش آموزان با سنین و سطوح مختلف تحصیلی در کنار یکدیگر به یادگیری می پردازند. این تنوع، فرصتی بی نظیر برای ایجاد تعاملات اجتماعی و تبادل افکار و تجربیات بین دانش آموزان فراهم می کند.

❖ تقویت همبستگی و همکاری

فعالیت های گروهی و مشارکتی، که بخش مهمی از کلاس های چند پایه هستند، بستر مناسبی برای پرورش حس تعلق خاطر، همبستگی و همکاری بین دانش آموزان ایجاد می کنند.

❖ ارتقای مهارت های ارتباطی

در کلاس های چند پایه، دانش آموزان به طور مداوم با یکدیگر گفتگو می کنند، نظرات خود را به اشتراک می گذارند و به یکدیگر گوش می دهند. این امر به ارتقای مهارت های ارتباطی کلامی و غیرکلامی آنها کمک می کند.

فصل چهارم

راهکارهای عملی

مدیریت کلاسی در کلاس چند پایه

مدیریت کلاسی در کلاس چند پایه، به دلیل وجود دانش آموزان با پایه های تحصیلی مختلف، چالش های منحصر به فردی را برای معلم به همراه دارد. در این فصل، به بررسی راهکارهای علمی برای مدیریت اثربخش کلاس چند پایه می پردازیم.

برنامه ریزی دقیق

تهیه برنامه ریزی روزانه، هفتگی و ماهانه با در نظر گرفتن نیازها و سطوح مختلف دانش آموزان، یکی از رکن های اصلی مدیریت اثربخش کلاس چند پایه است. با توجه به تنوع سطوح تحصیلی و نیازهای مختلف دانش آموزان در این کلاس ها، برنامه ریزی دقیق و منظم از اهمیت ویژه ای برخوردار است. در ادامه، به طور مفصل به شرح مراحل و نکات کلیدی برنامه ریزی دقیق در کلاس چند پایه می پردازیم:

الف) شناخت دانش آموزان

اولین گام در برنامه ریزی دقیق، شناخت دانش آموزان از نظر سطح علمی، نیازها، علایق و سبک های یادگیری است. برای این منظور، می توانید از روش های مختلفی مانند آزمون های تشخیصی، مصاحبه با دانش آموزان و والدین، بررسی پرونده تحصیلی و... استفاده کنید.

ب) تعیین اهداف

پس از شناخت دانش آموزان، باید اهداف آموزشی را برای هر پایه تحصیلی و هر درس به طور مشخص تعیین کنید. اهداف باید واضح، قابل اندازه گیری و متناسب با سطح دانش آموزان باشند.

پ) انتخاب محتوا

با توجه به اهداف تعیین شده، باید محتوای آموزشی مناسب را انتخاب کنید. در انتخاب محتوا، باید به تنوع سطوح تحصیلی و نیازهای مختلف دانش آموزان توجه داشته باشید.

ت) سازماندهی محتوا

پس از انتخاب محتوا، باید آن را به ترتیب منطقی و با توجه به زمان بندی موجود سازماندهی کنید. برای این منظور، می توانید از روش های مختلفی مانند جدول برنامه ریزی درسی، طرح درس روزانه و... استفاده کنید.

ث) انتخاب روش های تدریس

با توجه به محتوا و اهداف آموزشی، باید روش های تدریس مناسب را انتخاب کنید. استفاده از روش های متنوع و فعال مانند یادگیری گروهی، پروژه محور و... می تواند به جذاب تر شدن آموزش و افزایش یادگیری دانش آموزان کمک کند.

ج) تعیین زمان بندی

برای هر فعالیت آموزشی، باید زمان مشخصی را در نظر بگیرید. در زمان بندی، باید به تفاوت های فردی دانش آموزان و نیازهای مختلف آن ها توجه داشته باشید.

چ) پیش‌بینی فعالیت‌های یادگیری

علاوه بر تدریس مستقیم، باید فعالیت‌های یادگیری متنوعی مانند تمرین، حل مسئله، کار گروهی و... برای دانش‌آموزان در نظر بگیرید.

ح) ارزشیابی در طول

فرآیند تدریس، باید به طور مستمر از پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان ارزشیابی کنید. ارزشیابی به شما کمک می‌کند تا نقاط قوت و ضعف دانش‌آموزان را شناسایی کرده و در صورت نیاز، برنامه‌ریزی خود را اصلاح کنید.

ایجاد محیط یادگیری مناسب

کلاس درس چند پایه، فضایی منحصر به فرد است که در آن دانش‌آموزان با پایه‌های تحصیلی مختلف در کنار یکدیگر به یادگیری می‌پردازند. ایجاد محیط یادگیری مناسب در این کلاس‌ها، نقشی کلیدی در ارتقای کیفیت آموزش و پرورش و افزایش انگیزه و میل به یادگیری در دانش‌آموزان ایفا می‌کند. در ادامه، به طور مفصل به مولفه‌های کلیدی در ایجاد محیط یادگیری مناسب در کلاس چند پایه می‌پردازیم:

الف) چیدمان کلاس

چیدمان کلاس درس، اولین چیزی است که دانش‌آموزان هنگام ورود به کلاس با آن مواجه می‌شوند. چیدمان مناسب کلاس می‌تواند به تسهیل فعالیت‌های مختلف آموزشی، افزایش تعامل و همکاری بین دانش‌آموزان و ایجاد فضایی شاد و پویا کمک کند.

نکاتی برای چیدمان مناسب کلاس:

- ☒ استفاده از میز و صندلی های متناسب با سن و جثه دانش آموزان
- ☒ قرار دادن میزها به صورت گروهی برای تسهیل فعالیت های گروهی
- ☒ ایجاد فضایی برای نمایش فعالیت ها و کارهای دانش آموزان
- ☒ استفاده از رنگ های شاد و تصاویر جذاب در تزئین کلاس
- ☒ تخصیص فضایی برای کتابخانه و منابع آموزشی

ب) استفاده از ابزارهای بصری و شنیداری

استفاده از ابزارهای بصری و شنیداری مانند تصاویر، فیلم ها، انیمیشن ها، موسیقی و... می تواند به جذاب تر شدن آموزش و افزایش یادگیری دانش آموزان کمک کند.

نکاتی برای استفاده از ابزارهای بصری و شنیداری:

- ☒ انتخاب ابزارهای مناسب با محتوای آموزشی
- ☒ استفاده از ابزارها به طور متناسب و در زمان مناسب
- ☒ آموزش نحوه استفاده صحیح از ابزارها به دانش آموزان

پ) ایجاد فضایی امن و صمیمی

کلاس درس باید فضایی امن و صمیمی باشد تا دانش آموزان بدون ترس و اضطراب در آن به یادگیری بپردازند.

نکاتی برای ایجاد فضایی امن و صمیمی

- ☒ ایجاد قوانین و مقررات روشن و شفاف برای کلاس
- ☒ برخورد محترمانه و عادلانه با تمام دانش آموزان
- ☒ تشویق دانش آموزان به ابراز نظرات و عقاید خود
- ☒ ایجاد فرصت‌های همکاری و تعامل بین دانش آموزان

ت) توجه به تفاوت‌های فردی

در کلاس چند پایه، دانش آموزان با سطوح علمی، نیازها و علایق مختلف در کنار یکدیگر به یادگیری می‌پردازند. توجه به تفاوت‌های فردی و ارائه آموزش‌های متناسب با نیازهای هر دانش آموز، از جمله اصول کلیدی در ایجاد محیط یادگیری مناسب است.

نکاتی برای توجه به تفاوت‌های فردی:

- ☒ استفاده از روش‌های تدریس متنوع
- ☒ ارائه فعالیت‌های یادگیری با سطوح دشواری مختلف
- ☒ تشویق دانش آموزان به یادگیری در سطوح بالاتر

ارائه فرصت‌های یادگیری فردی به دانش آموزان

با ایجاد محیط یادگیری مناسب در کلاس چند پایه، می‌توانید به ارتقای کیفیت آموزش و پرورش و افزایش انگیزه و میل به یادگیری در دانش آموزان کمک کنید.

استفاده از روش‌های تدریس متنوع

یکی از چالش‌های اصلی معلمان در کلاس چند پایه، تنوع سطوح علمی و نیازهای مختلف دانش‌آموزان است. استفاده از روش‌های تدریس متنوع می‌تواند به ارتقای کیفیت آموزش و پرورش و افزایش انگیزه و میل به یادگیری در دانش‌آموزان با سطوح مختلف کمک کند. در ادامه، به تعدادی از روش‌های تدریس متنوع که در کلاس چند پایه قابل استفاده هستند، اشاره می‌کنیم:

✓ روش‌های تدریس فعال

یادگیری گروهی : در این روش، دانش‌آموزان در گروه‌های کوچک با یکدیگر به تبادل نظر و فعالیت می‌پردازند. یادگیری گروهی به افزایش تعامل و همکاری بین دانش‌آموزان، تقویت مهارت‌های اجتماعی و حل مسئله و ارتقای یادگیری عمیق کمک می‌کند.

پروژه محور : در این روش، دانش‌آموزان به صورت گروهی یا انفرادی به بررسی یک موضوع یا مسئله خاص می‌پردازند. روش پروژه محور به افزایش خلاقیت، تفکر انتقادی و مهارت‌های حل مسئله در دانش‌آموزان کمک می‌کند.

کاوشگری : در این روش، دانش‌آموزان به طور مستقیم با پدیده‌ها و مفاهیم علمی روبه‌رو شده و به اکتشاف و یادگیری می‌پردازند. روش کاوشگری به افزایش انگیزه و میل به یادگیری، تقویت مهارت‌های تفکر علمی و ارتقای خلاقیت در دانش‌آموزان کمک می‌کند.

✓ روش‌های تدریس متناسب با سطوح مختلف

سطح‌بندی : در این روش، دانش‌آموزان بر اساس سطح علمی خود در گروه‌های مختلف قرار می‌گیرند و به آن‌ها آموزش‌های متناسب با نیازهایشان ارائه می‌شود.

استفاده از مواد و منابع آموزشی متنوع : در این روش، از مواد و منابع آموزشی با سطوح دشواری مختلف برای پاسخگویی به نیازهای دانش‌آموزان با سطوح علمی مختلف استفاده می‌شود.

فعالیت‌های یادگیری با سطوح دشواری مختلف : در این روش، به دانش‌آموزان فعالیت‌های یادگیری با سطوح دشواری مختلف ارائه می‌شود تا هر دانش‌آموز در سطح مناسب خود به یادگیری بپردازد.

✓ روش‌های تدریس خلاق

بازی و سرگرمی : در این روش، از بازی و سرگرمی به عنوان ابزاری برای یادگیری استفاده می‌شود. بازی و سرگرمی به افزایش انگیزه و میل به یادگیری، تقویت مهارت‌های اجتماعی و ارتقای خلاقیت در دانش‌آموزان کمک می‌کند.

قصه‌گویی : در این روش، از قصه‌گویی برای آموزش مفاهیم مختلف به دانش‌آموزان استفاده می‌شود. قصه‌گویی به افزایش قدرت تخیل، تقویت مهارت‌های زبانی و ارتقای یادگیری عمیق در دانش‌آموزان کمک می‌کند.

هنر : در این روش، از فعالیت‌های هنری مانند نقاشی، موسیقی و نمایش برای آموزش مفاهیم مختلف به دانش‌آموزان استفاده می‌شود. فعالیت‌های هنری به افزایش خلاقیت، تفکر انتقادی و مهارت‌های حل مسئله در دانش‌آموزان کمک می‌کند.

ایجاد نظم و انضباط

ایجاد نظم و انضباط در کلاس چند پایه، با توجه به تنوع سطوح تحصیلی و نیازهای مختلف دانش‌آموزان، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. نظم و انضباط به معنای ایجاد فضایی امن و آرام در کلاس درس است که در آن دانش‌آموزان بدون ترس و اضطراب به یادگیری بپردازند. در ادامه، به تعدادی از راهکارهای کلیدی برای ایجاد نظم و انضباط در کلاس چند پایه اشاره می‌کنیم:

-تدوین قوانین و مقررات روشن و شفاف

در ابتدای سال تحصیلی، قوانین و مقررات کلاس را به طور واضح و شفاف برای دانش آموزان شرح دهید. این قوانین باید با توجه به سن و سطح دانش آموزان تدوین شده و به طور عادلانه اجرا شوند.

-استفاده از سیستم تشویق و تنبیه مناسب

از سیستم تشویق و تنبیه مناسب برای تقویت رفتارهای مثبت و اصلاح رفتارهای نامناسب استفاده کنید. تشویق می تواند به صورت کلامی، نمادین یا مادی باشد و تنبیه نیز باید متناسب با تخلف دانش آموز باشد.

-ایجاد فرصت های رهبری و مسئولیت پذیری

به دانش آموزان فرصت های رهبری و مسئولیت پذیری در کلاس درس بدهید. این کار به افزایش اعتماد به نفس، تعهد و نظم و انضباط در دانش آموزان کمک می کند.

- استفاده از روش های تدریس فعال

از روش های تدریس فعال مانند یادگیری گروهی، پروژه محور و... استفاده کنید. این روش ها به افزایش مشارکت دانش آموزان در فعالیت های آموزشی و کاهش بی نظمی در کلاس کمک می کند .

- برخورد قاطع و عادلانه

در برخورد با بی نظمی و تخلفات دانش آموزان، قاطع و عادلانه رفتار کنید. برخورد قاطع به معنای عدم مماسات با بی نظمی و تخلفات است و برخورد عادلانه به معنای برخورد یکسان با تمام دانش آموزان در شرایط مشابه است.

-صبر و حوصله

در ایجاد نظم و انضباط در کلاس چند پایه، صبر و حوصله داشته باشید. تغییر رفتار دانش‌آموزان به زمان نیاز دارد و ممکن است در ابتدا با چالش‌هایی روبرو شوید.

همکاری با والدین

با والدین دانش‌آموزان در زمینه ایجاد نظم و انضباط در کلاس همکاری کنید. والدین می‌توانند با تشویق فرزندان خود به رعایت نظم و انضباط و همکاری با معلم، در این زمینه نقش موثری داشته باشند. با استفاده از راهکارهای ذکر شده، می‌توانید نظم و انضباط را در کلاس چند پایه خود ایجاد کرده و به ارتقای کیفیت آموزش و پرورش و افزایش انگیزه و میل به یادگیری در دانش‌آموزان کمک کنید.

ارزشیابی مستمر

ارزشیابی مستمر، یکی از ارکان کلیدی فرآیند یاددهی-یادگیری در کلاس چند پایه است. این نوع ارزشیابی به منظور سنجش پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان در طول سال تحصیلی و شناسایی نقاط قوت و ضعف آن‌ها انجام می‌شود.

روش‌های ارزشیابی مستمر در کلاس چند پایه						
ارزشیابی همتا (همسالان)	خودارزیابی	پروژه‌ها	آزمون‌ها	تکالیف	پرسش و پاسخ شفاهی	مشاهده

نکاتی برای ارزشیابی مستمر:

*تنوع: از روش‌های متنوع ارزشیابی برای سنجش ابعاد مختلف یادگیری دانش‌آموزان استفاده کنید.

*استمرار: ارزشیابی مستمر باید در طول سال تحصیلی و به طور منظم انجام شود.

*بازخورد: نتایج ارزشیابی باید به طور شفاف و سازنده به دانش‌آموزان ارائه شود.

*اصلاح: نتایج ارزشیابی باید برای اصلاح برنامه‌ریزی آموزشی و رفع نقاط ضعف دانش‌آموزان مورد استفاده قرار گیرد.

با استفاده از روش‌های ارزشیابی مستمر، می‌توانید به طور دقیق‌تر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان را سنجیده و به آن‌ها در یادگیری اثربخش‌تر کمک کنید.

برنامه‌ریزی درسی: رقصی ظریف میان انعطاف‌پذیری و نظم

برنامه‌ریزی درسی در کلاس چند پایه، رقصی ظریف میان انعطاف‌پذیری و نظم است. از یک سو، باید به نیازها و سطوح مختلف دانش‌آموزان در پایه‌های مختلف توجه کرد و از سوی دیگر، انسجام و نظم را در برنامه حفظ کرد. در این بخش، به راهکارهای عملی برای برنامه‌ریزی درسی در کلاس چند پایه می‌پردازیم؛ در این خصوص هفت نکته را مدنظر قرار می‌دهیم.

اول: شناخت دقیق دانش آموزان

سطح علمی، نقاط قوت و ضعف، سبک یادگیری و علایق هر دانش آموز را به طور جداگانه بررسی کنید. از ابزارهای مختلف مانند آزمون های تشخیصی، مصاحبه و تکالیف آغازین سال تحصیلی برای شناخت بهتر دانش آموزان استفاده کنید.

دوم: انعطاف پذیری در برنامه ریزی

برنامه ای منعطف و قابل تغییر در نظر بگیرید تا بتوانید به نیازها و علایق دانش آموزان در طول سال تحصیلی پاسخ دهید. از روش های تدریس متنوع مانند گروهی، فردی، ایستگاهی و پروژه محور استفاده کنید تا به نیازهای مختلف دانش آموزان پاسخ داده شود.

سوم: استفاده از روش های خلاقانه

از بازی، قصه گویی، فعالیت های عملی و خلاقانه برای جذاب تر کردن آموزش استفاده کنید. از منابع آموزشی متنوع مانند کتاب های درسی، کتاب های کمک درسی، فیلم های آموزشی، نرم افزارهای آموزشی و... استفاده کنید.

چهارم: توجه به تفاوت های فردی

برای هر پایه، درس ها و فعالیت های متناسب با سطح علمی دانش آموزان در نظر بگیرید. از روش های مختلف ارزشیابی مانند آزمون های کتبی، شفاهی، عملکردی و... استفاده کنید تا به طور دقیق پیشرفت تحصیلی هر دانش آموز را رصد کنید.

پنجم: مدیریت زمان

زمان کلاس را به طور عاقلانه مدیریت کنید تا به تمام درس ها و فعالیت ها برسید. از روش های مختلف مانند جدول زمانی، لیست وظایف و... برای مدیریت زمان استفاده کنید.

ششم: استفاده از منابع و ابزارهای مناسب

از کتاب های راهنمای معلم، کتاب های درسی، منابع آموزشی آنلاین و... برای برنامه ریزی درسی استفاده کنید. از ابزارهای مختلف مانند تخته سفید، تخته سیاه، پروژکتور، کامپیوتر و... برای تدریس استفاده کنید.

هفتم: همکاری با اولیا

با اولیا در مورد برنامه ریزی درسی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان صحبت کنید. از نقطه نظرات اولیا برای کمک به برنامه های آموزشی و پرورشی کلاس استفاده کنید.

نکاتی برای برنامه ریزی روزانه

در ابتدای هر روز و یا شب قبل، برنامه ریزی کنید و اهداف مشخصی برای آن روز تعیین کنید. زمان را به طور صحیح بین درس ها و فعالیت های مختلف تقسیم کنید. برای هر درس، فعالیت های متنوع و جذاب در نظر بگیرید. در طول روز، انعطاف پذیری داشته باشید و در صورت نیاز، برنامه خود را تغییر دهید. یکی از نمود های برنامه ریزی روزانه، نوشتن طرح درس روزانه است. طرح درس یا راهنمای آموزشی ساختاری سازمان یافته برای تدریس و نقشه ای کلی برای هدایت آموزشی است. عناصر اصلی در ساختار هر طرح درس عبارتند از: موضوع، پایه ها، اهداف، روش، زمان، مواد و وسایل مورد نیاز، طرز عمل و ارزشیابی.

در ادامه به نمونه ای از طرح درس توجه کنید.

طرح درس روزانه درس									
مشخصات کلی		شماره طرح درس:	موضوع درس:	تاریخ اجرا:	مدت اجرا:				
معلم:		کلاس:	تعداد فراگیران:	مکان:					
الف: قبل از تدریس									
اهداف بر اساس نظریاتی از هدف نویسی برنامه درسی ملی و ملی‌مبندی جدید بهارم									
سطح هدف		اهداف و پیامدها							
هدف کلی									
اهداف مرحله ای		۱-							
		۲-							
		۳-							
		۴-							
		۵-							
هدف‌های رفتاری آموزشی	اهداف (با رعایت توالی محتوای درسی) انتظارات در پایان آموزش		سبک و سطح در بوم		عناصر برنامه درسی ملی تعلیم، ایمان، علم، صلح و اعتماد				
					مرحله ارتباط با				
					عمر	جنس	محل	تعداد	
دروس مطالب									
مواد و رسانه‌های آموزشی									

فعالیت دانش آموزان:		پیش بینی رفتار ورودی
زمان:	فعالیت معلم:	ایجاد ارتباط اولیه
زمان:	گروه بندی، مدل و ساختار کلاسی	روش ایجاد و تداوم نگیزه
زمان:	ارزشیابی آغازین	روش های تدریس
ب: فعالیت های مرحله حین تدریس		
زمان:	آماده سازی	زمان:

ج: فعالیت های تکمیلی	
زمان: در طول تدریس	الف: نگارشی (در جریان تدریس)
زمان:	جمع بندی و ساعت دانش جدید
زمان:	تدریس های فردی : تدریس های گروهی :
زمان:	تدریس

ارزشیابی: گامی فراتر از سنجش

ارزشیابی در کلاس چند پایه، فرایندی پویا و مستمر برای شناخت نقاط قوت و ضعف دانش آموزان، سنجش پیشرفت تحصیلی آنها و ارائه بازخورد مناسب به منظور ارتقای یادگیری است. این فرایند باید به گونه‌ای باشد که ضمن توجه به تفاوت‌های فردی دانش آموزان در پایه‌های مختلف، انعطاف‌پذیری و تنوع را نیز در خود جای دهد.

* تنوع در ابزارهای ارزشیابی

از روش‌های مختلف ارزشیابی مانند آزمون‌های کتبی، شفاهی، عملکردی، پروژه‌ای و... استفاده کنید. از ابزارهای متنوع مانند چک‌لیست، نمودار پیشرفت تحصیلی، پوشه کار و... برای سنجش ابعاد مختلف یادگیری دانش آموزان استفاده کنید.

* توجه به فرایند یادگیری

فقط به نتیجه نهایی یادگیری اکتفا نکنید و به تلاش و پیشرفت هر دانش آموز در طول فرایند یادگیری نیز توجه کنید. از روش‌های ارزشیابی تکوینی مانند پرسش و پاسخ، مشاهده و... برای رصد مستمر پیشرفت دانش آموزان در طول سال تحصیلی استفاده کنید.

* ارزشیابی خود به خود و همتا

به دانش آموزان فرصت دهید تا خود و همکلاسی‌هایشان را ارزشیابی کنند. از روش‌های ارزشیابی خود به خود مانند دفترچه یادداشت روزانه و ارزشیابی همتا مانند ارائه گروهی و... استفاده کنید.

* استفاده از روش‌های خلاقانه

از بازی، قصه‌گویی، فعالیت‌های عملی و خلاقانه برای جذاب‌تر کردن ارزشیابی

استفاده کنید. از روش های ارزشیابی جایگزین مانند نگارش داستان، ساختن کاردستی و... برای سنجش خلاقیت و تفکر انتقادی دانش آموزان استفاده کنید.

* توجه به تفاوت های فردی

برای هر پایه، معیارهای ارزشیابی متناسب با سطح علمی دانش آموزان در نظر بگیرید. از روش های مختلف ارزشیابی برای سنجش نقاط قوت و ضعف هر دانش آموز در سطوح مختلف یادگیری استفاده کنید.

* ارائه بازخورد مناسب

به طور منظم به دانش آموزان بازخورد توصیفی و تشویقی ارائه دهید، از بازخورد برای کمک به دانش آموزان در جهت ارتقای یادگیری و پیشرفت تحصیلی آنها استفاده کنید.

استفاده از منابع آموزشی: گنجینه ای در دستان شما

معلم چند پایه، مانند یک رهبر ارکستر ماهر، باید با ظرافت و دقت، نغمه های یادگیری را در میان دانش آموزان با سطوح و نیازهای مختلف به نوا برساند. در این میان، منابع آموزشی حکم سازهای گوناگونی را دارند که هر کدام، نغمه ای منحصر به فرد را به گوش جان دانش آموزان می رسانند. استفاده خلاقانه و هدفمند از این منابع، گامی کلیدی در جهت خلق یک سمفونی دلنشین از یادگیری در کلاس چند پایه است. منابع آموزشی در کلاس چند پایه، به مثابه گنجینه ای از تنوع هستند که می توانند دریچه ای به دنیای شگفت انگیز علم و دانش را به روی دانش آموزان بگشایند. کتاب های درسی، کتاب های کمک درسی، فیلم های آموزشی، نرم افزارهای آموزشی، بازی های آموزشی، منابع آنلاین و حتی منابع بومی و محلی مانند فرهنگ عامه و مشاهیر محلی، هر کدام می توانند نقشی کلیدی در غنی سازی آموزش و ارتقای یادگیری ایفا کنند.

معلم چندپایه در بحث تناسب با نیازها و سطوح مختلف، همانند یک نوازنده ماهر که برای هر نغمه، سازی مناسب را انتخاب می‌کند، نیز باید منابع آموزشی را با توجه به نیازها و سطوح مختلف دانش‌آموزان در پایه‌های مختلف برگزیند. به کارگیری منابعی که متناسب با سن، توانایی و علایق دانش‌آموزان باشد، نه تنها فرایند یادگیری را تسهیل می‌کند، بلکه شور و اشتیاق به یادگیری را در آنها تقویت می‌کند.

استفاده خلاقانه از منابع آموزشی، کلید جادویی برای تبدیل کلاس درس به یک محیط پویا و جذاب است. معلم چند پایه می‌تواند با به کارگیری روش‌های نوآورانه، از منابع آموزشی به شیوه‌های مختلف و متنوع استفاده کند. فعالیت‌های گروهی، پروژه‌ای، بازی‌های آموزشی و... می‌توانند دریچه‌ای به دنیای خلاقیت را به روی دانش‌آموزان بگشایند و یادگیری را به تجربه‌ای لذت‌بخش تبدیل کنند. علاوه بر استفاده از منابع موجود، معلم چند پایه می‌تواند با خلاقیت و ابتکار، خود نیز منابع آموزشی منحصر به فردی را خلق کند. تولید جزوه، بروشور، پاورپوینت و... می‌تواند به تناسب با نیازها و شرایط خاص کلاس، تجربه‌ای آموزنده و جذاب را برای دانش‌آموزان رقم زند.

در دنیای پر شور و هیجان کلاس چند پایه، دانش‌آموزان فقط شنوندگان منفعل نیستند، بلکه می‌توانند نقشی فعال در استفاده از منابع آموزشی ایفا کنند. مشارکت دانش‌آموزان در ساخت منابع آموزشی، انتخاب منابع متناسب با علایقشان و ارائه نظرات و پیشنهادهایشان، نه تنها حس مسئولیت‌پذیری و اعتماد به نفس آنها را تقویت می‌کند.

همکاری با والدین و جامعه: بال‌های پرواز در کلاس چند پایه

معلم چند پایه، مانند پرنده‌ای که در آسمان آموزش به تنهایی پرواز می‌کند، همواره به یاری بال‌های قدرتمندی نیاز دارد تا به اوج قله‌های یادگیری برسد. همکاری با والدین و جامعه، حکم این بال‌های قدرتمند را دارد که می‌تواند مسیر پرواز را هموارتر و رسیدن به اهداف را آسان‌تر کند.

الف) اهمیت همکاری با والدین و جامعه

تقویت ارتباط خانه و مدرسه : همکاری با والدین، پلی ارتباطی بین خانه و مدرسه ایجاد می‌کند و انسجام و همدلی را در مسیر تربیت و آموزش دانش‌آموزان تقویت می‌کند.

حمایت و مشارکت : والدین و جامعه می‌توانند با ارائه حمایت‌های مادی و معنوی، در تجهیز کلاس درس، تأمین منابع آموزشی و اجرای برنامه‌های آموزشی و پرورشی یاری‌گر معلم باشند.

غنی‌سازی آموزش : استفاده از تخصص و تجربیات افراد متخصص در جامعه، مانند پزشکان، مهندسان، هنرمندان و... می‌تواند دریچه‌ای به دنیای جدید را به روی دانش‌آموزان بگشاید و آموزش را غنی‌تر کند.

ارتباط با فرهنگ و جامعه : همکاری با جامعه، فرصتی برای آشنایی دانش‌آموزان با فرهنگ، آداب و رسوم و مشاغل مختلف در جامعه را فراهم می‌کند و حس تعلق خاطر به جامعه را در آنها تقویت می‌کند.

ب) راهکارهای عملی برای همکاری با والدین و جامعه

برگزاری جلسات با اولیاء : برگزاری جلسات منظم با والدین برای اطلاع‌رسانی در مورد برنامه‌های آموزشی، پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان و جلب مشارکت آنها

ارتباط مستمر : استفاده از روش های مختلف مانند تلفن، پیامک، شبکه های اجتماعی و... برای برقراری ارتباط مستمر با والدین و جامعه

ایجاد انجمن اولیا و مربیان : تشکیل انجمن اولیا و مربیان و فراهم کردن زمینه برای مشارکت فعال والدین در برنامه های مدرسه

برگزاری اردوها و بازدیدهای علمی : برگزاری اردوها و بازدیدهای علمی با همکاری والدین و جامعه برای آشنایی دانش آموزان با محیط های مختلف

دعوت از افراد متخصص : دعوت از افراد متخصص در جامعه برای ارائه سخنرانی، کارگاه آموزشی و... برای دانش آموزان

استفاده از منابع محلی : استفاده از منابع و امکانات محلی مانند کتابخانه، موزه، مراکز فرهنگی و... برای غنی سازی آموزش

پ) مزایای همکاری با والدین و جامعه

ارتقای کیفیت آموزش : همکاری با والدین و جامعه، به ارتقای کیفیت آموزش و یادگیری در کلاس چند پایه منجر می شود.

تقویت حس مسئولیت پذیری : مشارکت در فعالیت های اجتماعی، حس مسئولیت پذیری و تعلق خاطر به جامعه را در دانش آموزان تقویت میکند.

ایجاد تجربیات منحصر به فرد : همکاری با والدین و جامعه، فرصتی برای خلق تجربیات منحصر به فرد برای دانش آموزان فراهم می کند. به عنوان مثال، می توان با همکاری والدین، یک باغچه در حیاط مدرسه ایجاد کرد و دانش آموزان را در کاشت و پرورش گیاهان مشارکت داد. یا با همکاری افراد متخصص در جامعه، یک کارگاه نجاری یا نقاشی راه اندازی کرد و به دانش آموزان فرصت تجربه مهارت های جدید را داد.

همکاری با والدین و جامعه، یک خیابان دوطرفه است. همانطور که معلم از حمایت و مشارکت والدین و جامعه منتفع می‌شود، آنها نیز از پیشرفت تحصیلی و تربیت صحیح فرزندان خود بهره‌مند خواهند شد. با ایجاد یک رابطه قوی و صمیمی بین خانه و مدرسه، و با استفاده از خلاقیت و ابتکار، می‌توان به اوج قله‌های موفقیت در آموزش و پرورش دانش‌آموزان در کلاس چند پایه دست یافت.

فصل پنجم

تجارب موفق

بدون شک معلمان مهم ترین سرمایه هر سازمان آموزشی و عامل اصلی اثرگذار و واسطه بین تدریس و یادگیری هستند. معلمان تازه کار در این فضای حرفه ای با چالش های بی سابقه ای مواجه هستند. اکنون آنها نقش جدیدی دارند و باید مسئولیت یادگیری دانش آموزان خود را برعهده بگیرند. آنها باید به یک زمینه جدید عادت و با همکارانشان کار کنند، با دانش آموزان ارتباط بگیرند، یک موضوع را به صورت انگیزشی تدریس کنند، بفهمند که چه نوع معلمی هستند یا می خواهند باشند و هویت حرفه ای خود را کسب کنند. براساس ماده ۶ آیین نامه کلاس های چندپایه^{۱۲} برای ارتقای صلاحیت ها و مهارت های حرفه ای معلمان کلاس های چندپایه و راهنمایان آموزشی و تربیتی، علاوه بر آموزش های بدو و ضمن خدمت متداول، به میزان ۴۰ ساعت آموزش تخصصی، قبل از شروع سال تحصیلی پیش بینی و اجرا می شود. این دست آموزش ها به همراه واحد های مرتبط با آموزش کلاس های چند پایه در دانشگاه فرهنگیان برای معلمان و دانشجومعلمان تجارب بدوی مفیدی به ارمغان می آورد. علاوه بر این ها، در حین خدمت تجارب ارزنده ی همکاران در فضایی غیر رسمی و دوستانه می تواند چراغ راه معلمان در چالش های پیش روی آن ها باشد؛ به طوری که حتی می توان اذعان نمود که تجاربی از این دست، بعضاً بیشتر به واقعیت کلاس های چندپایه نزدیک است؛ بنابراین شاید از اعتبار و ارزش بیشتری در نزد معلمان برخوردار باشد. در ادامه برای شناخت، بسط و گسترش نگرش خوانندگان کتاب حاضر از چالش ها و فرصت های کلاس های چندپایه، تجربه ی مفید و ارزنده ای بیان شده است.

^{۱۲} (مصوبه هشتصد و نود و پنجمین جلسه شورای عالی آموزش و پرورش، مورخ ۱۳۹۳/۲/۲۹)

معلم برای راه یافتن به ذهن دانش آموز ابتدا باید به دل او راه پیدا کند. وقتی معلم با دانش آموزش رابطه‌ی عاطفی برقرار کند، احساس امنیت را در او به وجود می‌آورد. این احساس باعث می‌شود او مدرسه را خانه‌ی خود بداند و با عشق به مدرسه بیاید. حال ذهن او آماده‌ی یادگیری است. از طرف دیگر، معلم حرفه‌ای، برای یاد دادن، خودش را دانش‌آموزی می‌داند که پیوسته در حال یادگیری است. چنین معلمی همیشه حرفی برای گفتن دارد.

در زیر بخشی از مصاحبه و خاطره معلم دلسوز لرستانی نورمحمد سلطانی برای شما آمده است.

چطور از معلمی سر در آوردید؟

سال ۷۱ دانش‌آموز دوره‌ی راهنمایی بودم. در تابلوی اعلانات مدرسه دیدم که دانش‌سراهای تربیت معلم^{۱۳} دانش‌آموز می‌گیرند. به دلیل علاقه‌ای که به معلمی داشتم، وارد دانش‌سرای مقدماتی تربیت معلم شدم. وقتی بعد از چهار سال دیپلم آموزش ابتدایی گرفتم، دولت دانش‌آموزان دانش‌سراها را جذب آموزش و پرورش می‌کرد. اولین سال خدمتم را در منطقه‌ی سیلاخور گذراندم و بعد از شش سال تدریس در این منطقه به منطقه‌ی زاغه در استان لرستان رفتم که زادگاه خودم نیز هست.

^{۱۳} - در ایران، نخستین مرکز تربیت معلم در سال ۱۲۹۸ خورشیدی به نام دارالمعلمین مرکزی به ریاست ابوالحسن فروغی تأسیس شد. این مراکز بعدها دانشسرای تربیت معلم نامیده شدند. در سال ۱۳۹۰ دانشگاه فرهنگیان تأسیس شد و از سال ۱۳۹۱ شروع به کار کرد.

چرا این همه سال در ابتدایی ماندید؟

اوایل خدمتم در منطقه سیلاخور بودم که حدود ۸۰ کیلومتر با زادگاهم فاصله داشت، بنابراین، مجبور بودم از شنبه تا چهارشنبه در آنجا زندگی کنم. در آن شش سال ارتباطم با بچه‌ها عمیق‌تر شد. کم‌کم عاشق کار کردن و زندگی با بچه‌ها شدم. عشق به بچه‌ها، میل به تأثیرگذاری و علاقه‌ی کمک به دیگران از عواملی بودند که باعث می‌شدند در ابتدایی بمانم. علاوه بر آن، دانش‌آموزان ابتدایی لوح سفیدی هستند که هر کدام از حرکات ما برای آن‌ها الگوست. الگوپذیری در روستا بسیار بالاتر است. در طول سال‌های خدمتم، به مدت یک و سال و نیم در اداره مشغول کار بودم و آنجا بود که متوجه شدم کار اداری با روحیات من سازگار نیست. عشق به بچه‌ها دوباره مرا به مدرسه بازگرداند.

از معلمی کلاس چند پایه بگویید.

وقتی جذب وزارت آموزش و پرورش شدم، اغلب مدارس روستایی به‌صورت چند پایه بودند. من نیز معلم کلاس چند پایه شدم. اداره‌ی کلاس چند پایه حوصله و مهارت زیادی می‌خواهد. ما در دانش‌سرا کلاس‌های کارورزی داشتیم که در آن‌ها از ما می‌خواستند مثلاً فارسی و ریاضی را به‌صورت تلفیقی آموزش دهیم. مهم‌ترین مشکل معلم کلاس چند پایه مدیریت زمان است. او باید بتواند با استفاده از آموزش تلفیقی زمانش را مدیریت کند. برای مثال، ارتباط کتاب ریاضی در شش پایه را پیدا کند تا بتواند در یک ساعت به تمام پایه‌ها آموزش دهد. از سوی دیگر، رشته‌ی تحصیلی با برنامه‌ی کاری‌اش یکی باشد و بتواند نقاط ضعف و قوت کارش را پیدا کند. زمانی که معلم بودم، معلم باتجربه‌تری با عنوان راهنما (آن موقع راهبر نبود) به کلاسمان می‌آمد و ما راهنمایی و کارمان را نقد می‌کرد. به نظرم، معلمان کلاس‌های چند پایه باید اجازه بدهند دیگران کلاسشان را ببینند و نظر بدهند.

اصول معلمی شما چیست؟

• در این حرفه، داشتن مهارت‌های ارتباطی اهمیت زیادی دارد. برای برقراری این ارتباط نیاز به شناخت داریم. وقتی وارد کلاس یا مدرسه‌ی جدیدی می‌شوم، باید نسبت به دانش‌آموزان شناخت پیدا کنم.

• معلم امروز باید تسهیلگر باشد، یعنی بتواند شرایط یادگیری دانش‌آموزان را با توجه به نیازشان در جامعه فراهم کند. معلم باید کمک کند دانش‌آموز خودش فکر کند و به یادگیری برسد تا بتواند به دیگران هم بیاموزد.

• معلم نباید ارائه‌دهنده‌ی صرف محتوا باشد و نگاه قدیمی به آموزش داشته باشد. «معلم باید دانش‌آموز باشد.» ما به عنوان معلم باید بازخورد کارمان را داشته باشیم و زمینه‌های مطالعه برای آموزش فردا را پیدا کنیم.

حال و هوای کلاس آقای سلطانی

• کلاس من بانشاط و شاد است و دانش آموزانم در آن احساس راحتی می کنند و محیط کلاس را محیط روستا می دانند. اگر در کلاس دانش آموزی احساس ترس داشته باشد تدریس نمی کنیم.

• اخلاق حرفه ای در کلاس من حاکم است. بچه ها با هم همکاری می کنند. دانش آموزان در قبال یادگیری خودشان و دیگران احساس مسئولیت می کنند.

• سعی می کنم تدریس را به زندگی واقعی وارد کنم. برای مثال، در بحث آموزش حجم، بعد از تدریس مبحث حجم در کلاس، از دانش آموزان پایه های پنجم و ششم خواستم به اتافی که تانکر سوخت در آن قرار دارد بروند و حجم تانکر را اندازه بگیرند و بگویند فردا که برای سوخت رسانی تانکر به مدرسه می آیند، چند لیتر سوخت نیاز داریم. این فعالیت را طراحی کردم تا یادگیری دانش آموزان عمیق و واقعی شود. همچنین، از آن ها خواستم هزینه سوخت را حساب کنند و بگویند سهم هر دانش آموز از آن چقدر می شود. چون هزینه سرانه دانش آموزی کافی نیست و دانش آموزان خودشان با کمک معلم هزینه سوخت را می پردازند.

• من چون معلم چند پایه هستم و تعداد دانش آموزانم کم است، دانش آموزان پایه های مختلف را کنار هم می نشانم. کلاس را به دو قسمت تقسیم کرده ام: یک قسمت مخصوص کارهای هنری، آزمایش های درس علوم و ریاضی است. قسمت دیگر هم جای نشستن بچه ها و نیمکت هاست که آن ها را روبه روی هم چیده ام. پیش دبستان و پایه ی اول را روبه روی هم قرار داده ام. پایه ی دوم کنار پایه ی اول. پایه ی پنجم و ششم هم روبه روی هم هستند. یک صندلی هم در کنار صندلی خودم گذاشته ام تا هر دانش آموزی را که لازم می دانم کنار خودم بنشیند.

خاطره

• سال ۷۸ (سال دوم خدمتم)، به همراه یکی از همکارانم برای دانش آموزان برنامه‌ی گردش علمی گذاشتیم. در واقع قصدمان این بود که اردو جنبه‌ی علمی- آموزشی داشته باشد. تصمیم گرفتیم به رودخانه‌ی نزدیک روستا برویم؛ جایی که هم سرسبز بود و هم زیارتگاه داشت. روستا یک مینی‌بوس داشت که صبح‌ها اهالی را به شهر می‌برد و بعد از ظهرها برمی‌گشت. تصمیم گرفتیم پیاده برویم، ولی از آنجا که کوله‌پشتی‌های بچه‌ها سنگین بود، یکی از دانش آموزان داوطلب شد گاری بیاورد. این گاری دو چرخ داشت و به پشت الاغ وصل شده بود. کوله‌پشتی‌ها را در گاری گذاشتیم. وقتی به سربالایی رسیدیم، بچه‌ها خودشان گاری را هل می‌دادند تا الاغ اذیت نشود. موقع سرازیری هم لای چرخ گاری آهن می‌گذاشتند تا سرعت آن گرفته شود. در این اردو، آداب زیارت، ورود به قبرستان (درس هدیه‌های آسمان)، قسمت‌های مختلف گیاه (درس علوم) آموزش داده شدند. برای بچه‌ها خیلی لذت‌بخش بود که درس‌هایشان را در فضای خارج از کلاس و مدرسه به صورت تجربی می‌آموزند.

• یک سال در روستا کلاس چند پایه‌ای داشتم که پنج دانش آموز داشت. وقتی وارد کلاس شدم، ردیف جلو خالی بود. دانش آموز ریز نقشی را دیدم که ردیف آخر نشسته بود. احساس ترس داشت و بدنش می‌لرزید. وقتی پرس و جو کردم، متوجه علت ترس او شدم. او چون مرا نمی‌شناخت می‌ترسید. برای شروع کلاس، ابتدا با بچه‌ها «نون بیار کباب ببر» بازی کردیم و بعد از یک هفته، وقتی وارد کلاس شدم، با صحنه‌ای روبه‌رو شدم که مرا بسیار شگفت‌زده کرد؛ آن دانش آموز، خودش ردیف جلو نشسته بود و پیشنهاد بازی می‌داد. او یکی از بهترین دانش آموزانی بود که داشتم.

پایان

منابع

- انجمن علمی معلمان کلاس‌های چند پایه. (۱۳۹۴). تجارب موفق معلمان کلاس‌های چند پایه. تهران: انتشارات ندای معلم.
- حسینی، فاطمه (۱۴۰۱). راهکارهای ارتقای کیفیت آموزش در کلاس‌های چند پایه. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت معلم تهران.
- رضایی، احمد (۱۴۰۰). بررسی چالش‌های مدیریتی در مدارس چند پایه. مجله مطالعات مدیریت آموزشی، سال ۱۸، شماره ۶۸، صص ۱۵-۳۰.
- شعبانی، محمد (۱۳۹۸). نقش معلم در کلاس‌های چند پایه. فصلنامه تعلیم و تربیت، سال ۲۳، شماره ۸۹، صص ۱۰۵-۱۲۰.
- صمدیان، صمد (۱۳۹۱). شیوه اداره و تدریس در کلاس‌های چندپایه در نظام آموزشی ۳-۶-۳. تهران: انتشارات بوی جوی مولیان.
- فضلی، رخساره (۱۳۸۹). رهبردهایی برای تدریس در کلاس‌های چند پایه. تهران: ماهنامه آموزشی، تحلیلی و اطلاع رسانی رشد. (آبان ماه).
- فضلی، رخساره (۱۳۸۹). فضای کلاس و کیفیت آموزشی (تأملی درباره ارتقای کیفیت). رشد آموزش ابتدایی (پیوند). ۱۳ (۸)، ۲۰-۲۳.
- مرتضوی زاده، سید حشمت الله (۱۳۹۵). راهنمای تدریس در کلاس‌های چند پایه. تهران: انتشارات سمت.
- مرتضوی زاده، سید حشمت الله؛ حسینی، محمد (۱۴۰۱). واکاوی تجارب زیسته معلمان تازه کار از چالش‌های تدریس در کلاس‌های چند پایه. فصلنامه رویکرد‌های نوین آموزشی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه اصفهان، سال شانزدهم، شماره ۱، ص: ۱۴۰
- مرکز ملی مطالعات آموزش و پرورش. (۱۳۹۵). بررسی وضعیت و چالش‌های کلاس‌های چند پایه در ایران. تهران: انتشارات دبستان.

- وزارت آموزش و پرورش. (۱۳۹۷). راهنمای تدریس در کلاس‌های چند پایه. تهران: انتشارات رشد.

- وزارت آموزش و پرورش ایران (۱۳۹۷). دستورالعمل اجرایی مدارس چند پایه. تهران: معاونت آموزش ابتدایی.

- یونسکو (۲۰۱۷). آموزش در کلاس‌های چند پایه: راهنمای عملی. پاریس: یونسکو.

- یونسکو (۲۰۱۹). آموزش در مناطق روستایی: چالش‌ها و فرصت‌ها.

منابع لاتین:

- Aarts, R., Kools, Q., & Schildwacht, R. (2020). providing a good start. concerns of beginning secondary school teachers and support provided. *European Journal of Teacher Education*, 43(2), 277-295.

- Mulaudzi, M. s. (2016). Challenges Experienced by Teachers of Multi-Grade Classes in Primary Schools at nzhelele East Circuit. MEd diss., University of South Africa, Pretoria.

- Ramrathan, L., & Mzimela, J.(2016). Teaching reding in a multi-grade class: Teachers' adaptive skill and teacher agency in teaching across grade R and grade 1. *South African Journal of Childhood Education*, 6(2), 1-8.